A futballszereplőket megrészegíti a pénz szaga

DÉNES FERENC

2021.04.19. 17:32

Ajánlom 205

***Nem a futball miatt vagyunk itt, fiatal barátom! Ez a televízióiparról, a hatalomról, a befolyásról, a pénzről szól* – mondja Howard Cosell újságíró egy kollégájának A sportriporter című film nyitó jelenetében, amikor az NFL 1968 októberében a hétfő esti mérkőzések közvetítési jogának értékesítésére versenytárgyalásra gyűjti össze a nagy amerikai televíziós társaságok vezetőit. Nehéz lenne pontosabban leírni az európai labdarúgás helyzetét, most, amikor úgy tűnik, kitört a háború az európai és nemzetközi szövetség (UEFA, FIFA) és (egyelőre) 12 labdarúgó klub között.**

Vasárnap 12 európai futballklub közleményben jelentette be, hogy megalakítják az Európai Szuperligát, a klubok saját, a labdarúgást felügyelő testületektől, szövetségektől független nemzetközi versenyrendszerét. A Nemzetközi és az Európai Labdarúgó-szövetség (FIFA és UEFA) azonnal és a várt keménységgel határolódott el a kezdeményezéstől, a klubokat az általuk felügyelt bajnoki rendszerekből való kizárással, a játékosokat pedig a válogatott versenyrendszerekből való kitiltással fenyegeti.

Az elmúlt 24 órában sokan idézik Arsene Wengert, az Arsenal 1996 és 2018 között szolgáló menedzserét, aki 2009-ben arról beszélt, hogy 10 éven belül létrejön a most beharangozott kezdeményezés. De ahhoz, hogy értelmezni tudjuk a történéseket nem 2009-ig, hanem minimum az 1980-as évek végéig, de még jobb, ha 145 évet megyünk vissza az időben.

Háttér

Az amerikai sportipar alapjait 1876-ban fektették le, amikor William A. Hulbert, a Chicago White Stockings elnöke kezdeményezésére februárban megalakult a National League of Professional Baseball Clubs, a baseball klubok tulajdonosainak a szövetsége, és két hónappal később el is indult a liga által szervezett bajnokság. Az akkor kialakított modell – bár nyilván sokat finomodott és alkalmazkodott a változó környezet kihívásaihoz – tulajdonképpen a mai napig meghatározza az amerikai sport működését. A rendszer összetett, de az alapja végtelenül egyszerű: a sportot azért szervezik, a versenyrendszereket azért működtetik, hogy a klubtulajdonosok profitot realizáljanak, tankönyvszerűen, a sportipar a befektetők profitmaximalizálásról szól. Ennek két, szintén nem túl bonyolult eszköze: a sportesemények (mérkőzések) megszervezésekor olyan szolgáltatást kell nyújtani, amiért kezdetben a helyszíni nézők, a 20. században a televíziók és reklámozók, az utóbbi évtizedekben ezen túl a rajongók (klubszolgáltatások) fizetni hajlandóak; és csak annyit szabad játékosbérekre, illetve működtetésre költeni, ami nemhogy nem haladja meg a bevételeket, de a tulajdonosoknak a normál profitot is biztosítja. Ennek tökéletes rendszerét a világ legértékesebb ligájában, a National Football League-ben (NFL) látjuk.

Ezzel szemben az európai labdarúgás vagy 120 évig bizalmatlanul viselkedett a profitorientációval szemben. Szimbolikus, hogy a labdarúgás sportág „leánykori” neve szövetségi futball (association football), mintegy jelezve, hogy a szövetségnek, tehát részben a klubokon kívüli bürokratikus irányító testületnek meghatározó szerepe van a labdarúgás rendszerének megszervezésében. A hivatásos klubok versenyrendszere egyrészt már a kezdetekben is elválik a szövetségtől, másrészt annak fennhatósága alatt szerveződik – Angliában a hivatásos liga megalakulását négy év tiltás után, 1885-ben engedélyezte a szövetség (!), és a The FA megalakulása után 26 évvel később avatják az első angol bajnokot – mivel a szövetség a teljes, azaz a pénzért űzött (hivatásos) és a részvételi (amatőr) labdarúgás működtetésért felelősnek gondolja magát, és ehhez igazítja a szervezeti-hatalmi rendszert. Az európai labdarúgásban a válogatott mérkőzések, később versenyrendszerek, párhuzamosan épülnek ki a klubfutballal, önálló tényezőként vannak jelen. (Kilenc évvel a szövetségalapítás után, 16 évvel a reguláris bajnoki versenyrendszer kialakulása előtt az angol futballistákból álló csapat már 1872-ben megmérkőzik a skótok válogatott legényeivel – a FIFA ezt a mérkőzést tartja számon az első válogatott futballmérkőzésnek.)

Az európai futballban meghatározó a szerepe a nemzetközi irányító szervezeteknek. A válogatott mérkőzések rendszerének terjedése logikusan követelte meg egy a nemzeti szövetségeken átnyúló, azokat összefogó nemzetközi versenyszervező létrejöttét. 1904-ben alakul meg a FIFA, és bár már két évvel később szeretett volna a szövetség egy önálló versenyt rendezni, de az önálló versenyrendszert csak 1930-ban, az első világbajnokság megrendezésével sikerült kialakítani. A második világháború után, a futball és a világ nemzetközivé válásával, valamint a válogatott versenyrendszerek felértékelődésével egyre nagyobb hatalom összpontosult a világszövetségnél. A hatékonyabb szervezeti működés igénye és a világ futballjának igen eltérő szintje hívta létre a FIFA alá tartozó kontinentális szövetségeket. Az UEFA 1954-ben jött létre, és 1955-ben már önálló klub-versenysorozatot indít, Bajnokcsapatok Európa-kupája (BEK, a mai Bajnokok Ligája elődje) néven. 1960-ban rendezik az első válogatott kontinentális versenysorozatot, az Európai Nemzetek Kupáját (1968-tól Európa-bajnokság).

Végezetül, az európai labdarúgásban nem elhanyagolható a politika szerepe. A 20. századi európai történelem alakulása igencsak felértékelte a nemzetközi versenyrendszereket, különösen a válogatott futballt. A labdarúgás népszerűsége és nagy tömegeket megmozgató ereje nyilvánvalóan irányította rá az európai kormányok figyelmét a sportágra, és demokratikus berendezkedésük függvényében alakították annak környezetét vagy éppen maguk a politikusok irányították a sportágat.

Ligák harca

Tapasztalatom szerint a sportszerető közvélemény szerte a világon a labdarúgást monolit egységnek kezeli, azaz egységes egésznek tekinti az angol és a nigériai első osztályú bajnokságot, a Bajnokok Ligáját, az Európa-bajnokságot a világbajnokságot, a klubcsapatok világbajnokságát. És ezzel a szemlélettel a múlt század 80-as éveinek közepéig nem is volt különösebb baj, jól elférték egymás mellett. A Los Angeles-i olimpia után azonban megváltozott a sportvilág. Kiderült, hogy az üzletileg még oly „reménytelen” – bocsánat, magyar sikersportágak – sportok és események, mint egy nyári olimpia, sem feltétlenül veszteséges rendezvények, ha azok szervezik, akik ebből pénzt akarnak csinálni. Ha a pénz nem költségként, hanem befektetésként, a finanszírozás nem a veszteség eltüntetésre, hanem tőkeként jelenik meg a sportban. A labdarúgásban az Havelange-Blatter páros azonnal megértette az idők szavát, és kezdték valódi sportszolgáltatásként, üzletként megszervezni a világbajnokságokat, majd termékbővítéssel a Konföderációs Kupát és a FIFA-klubvilágbajnokságot.

De még náluk is jobban értették a változás irányát a nagy piacokon működő, főleg angol, majd spanyol, olasz csapatok. (A németek és a franciák is értették a folyamatokat, de országsajátosságok miatt – a mai napig a németek erősen kötődnek a társadalmasított egyesületi modellhez, a franciáknál pedig az állami befolyást előtérbe helyező sportpolitika hatása meghatározó –, nem feltétlenül azonosultak azzal. Nem véletlen, hogy a szuperligát alapítók köréből hiányoznak a két ország egyébként az európai öt nagy ligához sorolt bajnokságainak képviselői.) A nagy piacokon működő tradicionális klubok (márkák) egyre nagyobb bevételeket termeltek a 80-as évektől, de növekedtek a költségeik is. A pénztulajdonosokat már nemcsak „szórakozásból” vonzotta a labdarúgás, üzletet láttak benne. A futballüzletben azonban több komoly kockázat volt és van. Erőforrás oldalon a játékosok teljesítménye meghatározó, márpedig az a tény, hogy a játékosoknak a válogatottakban is játszaniuk kell, alaposan megnöveli a rizikót. (Ebben az összefüggésben feltehető a kérdés: mi lett volna például, ha Robert Lewandowski, a Bayern München bombaformában játszó csodacsatára nem sérül meg az Andorra elleni Eb-selejtező válogatott mérkőzésen és ott van a BL-negyeddöntő két meccsén a PSG ellen?). Ráadásul a játékosok összes költségét (fizetés, felkészülés, rehabilitáció, adók stb.) a klubok fizetik, miközben a válogatottak az UEFA és a FIFA által tulajdonolt versenyrendszerekben mindezen költségek nélkül játszatják őket (Az elmúlt években a FIFA és az UEFA komoly kompenzációt ad a kluboknak a válogatottban való szereplés után.) Keresleti oldalról pedig a konkurens versenyrendszerek jelentenek problémát. Hiába mondja egy futballfanatikus, hogy ő mindent néz – nem néz. Dolgozni kell, család is van, meg érvényes a csökkenő határhaszon elve is: a 120. futballmeccs már kevésbé lesz érdekes, mint az első...

És bármennyire népszerűtlen, de a tőke a futballkockázatot is csökkenteni szeretné. Miközben egy csapattulajdonos évi 100 egységnyi bevételt termel és 95 egységet költ működtetésre, nehezen emészti, ha egy nemzetközi versenysorozatban bármilyen ok folytán – a futball törvényszerűségek okán fatális véletlenek vagy súlyos bírói hibák eredményeként – kikap és kiesik egy olyan csapattal szemben, ahol összesen 12 egység a bevétel és 14 a költés. Ezért már a 90-es években felvetődött, hogy a klubok saját maguk szervezzék meg a nemzetközi versenyrendszert. Erre volt az UEFA válasza a Bajnokok Ligája megalapítása, a nagy futballmárkáknak biztosított előnyök, a kockázatok csökkentése.

Így az elmúlt közel 30 évben több nagyon komoly, egymással versenyző liga alakult ki. Egyrészt vannak a válogatott versenyek szépen elosztva (vb, Eb, Nemzetek Ligája), másrészt a klubversenyek, nemzeti bajnokságok és nemzetközi versenyek (BL, EL), amelyek szintén „fogják” a versenynaptárat és extra költséget igényelnek (szélesebb keret minőségi játékosokkal a rengeteg mérkőzéshez).

Miért pont most?

A 2000-es évektől valódi globális szórakozás lett a labdarúgás. Óriási az érdeklődés a Föld minden pontján, széles tömegeknek van egyre több szabadideje és pénze, hogy részese legyen a futball láznak. A nagy érdeklődés persze rengeteg pénz ígéretét is jelenti, és a futballszereplőket minden szinten megrészegíti a pénz szaga, miközben az európai futballtorta felosztása meglehetősen egyenlőtlen. A közel 30 milliárd eurós piac bevételeinek közel kétharmadát az öt nagy ország első és másodosztályú csapatai realizálják, a többi ország két osztályának alig több mint az ötöde jut, és a maradékon osztozik a FIFA, az UEFA és a nemzeti szövetségek.

Mindenki többet szeretne. A FIFA globális válogatott és klubbajnokságban gondolkodik – tehát nem kuparendszerű, hanem bajnoki versenyrendszerekben – Patagóniától Vlagyivosztokig. Az UEFA a nemrég elindult válogatottaknak szóló Nemzetek Ligája mellé újabb klubversenyt szervez, a nemzeti szövetségek meg a saját kupáikat erőltetik. Ezek a versenyrendszerek azonban ugyanazokra a játékosokra épülnek, akiknek többsége a közönségvonzó, tehát nagy bevételt generáló klubokban játszik. A klubok állják a költségek nagy részét, de sokan szednek bevételt, és egyre hátrább szorulnak a klubok érdekei. Jó példa erre a 2022-es katari világbajnokság, amelynek november-december rendezése (+ felkészülés és rehabilitáció) teljesen szétveri a klub-versenyrendszereket.

A globalizáció azonban igazából a nagy futballmárkáknak kedvezett. Manapság teljesen reális Debrecenben Barcelona-szurkolónak lenni, ahogy Balatonbogláron Manchester United-drukkernek. Az infotainment világában szinte percről-perce követhetjük kedvenceink életét, nem kell egy városban, régióban, országban élnünk velük. A 2008-as pénzügyi válság, de a mostani pandémia is azt látszik visszaigazolni, hogy a gazdagok még gazdagabbak, a szegények még szegényebbé válnak, a piac koncentrálódik. A pandémia persze másképp is hat, hiszen a nagy kluboknál a nézői bevételek is jelentősek, ezek kiesése érzékenyen érinti azokat, miközben a szövetségek a kárukra akarják segíteni a kisebbeket. A kitágult lehetőségek egyik oldalról, az egyre élesebb versenyrendszerek (ligák) közötti konkurenciaharc, a kieső bevételek, a szövetségi elvárások másik oldalról beszorították a nagy klubokat. Úgy tűnik, elég volt. Itt a vége. Vége?

Mi lesz most és mi lesz velünk?

Soha ne mondd, hogy soha. A hadüzenet kölcsönösen megtörtént, de ez még nem háború, egyelőre kardcsörtetés. Mindenesetre az Európai Szuperliga felépítéséhez nem kell mást csinálni, mint alkalmazni az amerikai major sportok rendszerét, elvileg bombabiztos üzlet. (Az alapító 12 klub közül többnek amerikai a tulajdonosi köre. Tudják, mit kell csinálni.) A tényleges siker azonban azon múlik, hogy a szurkolók hogyan döntenek. Mit nézzünk szombat délután: Paks–Mezőkövesdet az OTP Bank Ligában vagy Barcelona–Liverpool Szuperliga-meccset? Mi megy szerda este a tévében: Puskás Akadémia–Mönchengladbach BL-csoportmeccs vagy Real Madrid–Manchester City? 2022 telén mire leszünk kíváncsiak: Paraguay–Ausztrália vb-meccsre vagy a Chelsea–Milan rangadóra? Ez a választás dönti el, hogy kihez megy a pénz. Ha a renegátokhoz, akkor annyi pénzt tudnak kínálni a sztároknak, ami bőven kompenzálni tudja a nemzeti válogatottakból kiűzetést.

Nekünk magyaroknak jó vagy rossz lenne a szuperliga? Szerintem mi mindenképpen nyertünk a kialakult helyzettel. Ha megalakul a szuperliga (márpedig megalakult, bármennyire is pislogunk), akkor az UEFA úgy alakítja át a versenyrendszerét, amivel nagyságrendileg több lehetőség jut a feltőkésített magyar csapatoknak, valósnak gondolom, hogy akár négy-öt csapatunk is rendszeres résztvevője legyen az UEFA versenyrendszereknek. Márpedig az a tapasztalat, hogy a nemzetközi mérkőzések valós keresletet jelentenek a magyar futballban is.

Ha renegátok mégis maradnak, akkor sem maradhat így az európai futballrendszer, a szellem kiszabadult, az UEFA nem zárkózhat el tovább a regionális bajnoki rendszerek létrejöttétől. A magyar futball (sport) nagy problémája, a piac kis mérete oldódhatna meg, mivel a potenciális fogyasztó kört egy regionális, mondjuk V4 vagy Közép-Európai Liga megalakításával sokszorosára tudnánk növelni. Ez lehetőséget teremtene hat-nyolc klub számára, hogy meghatározó piaci bevétel termelődjön a magyar futballban.

Mert ez a futballüzlet világa. A pénzről szól.

A szerző sportközgazdász.

(Borítókép: Manchester United-szurkolók fejezik ki nemtetszésüket az Old Traffordnál, a klub stadionjánál 2021. április 19-én / Bloomberg / Getty Images Hunga